

opravi deloma latinsko (v cerkvi), deloma poljsko (doma, po poti in na pokopalištu). Antifone in psalmi se pri tem obredu zdaj prvič pojejo po gregorijanskih koralnih napevih (kot pri nas). Novi obrednik je zamenjal prejšnjega iz 1927, ki je bil odobren še pred začetkom poljske liturgične obnove (revija *Mysterium Christi* 1929). (Paroisse et liturgie 1963, 5, 485-490)

SVEĆENIČKE DUHOVNE VJEŽBE

ŠUTNJA

Nešto, što ozbiljne svećenike uvijek, s pravom, smeta, pa i izaziva, jest manjak sabranosti; rekoh »manjak sabranosti«, a zapravo treba reći: nemogućnost sabranosti; nemogućnost, kojoj su krivci braća svećenici, koji u potpunoj šutnji ne vide apsolutno nužno sredstvo, da duhovne vježbe i uspiju.

Šta su tri dana duhovnih vježbi? Onaj minimum, bez kojeg se klasične duhovne vježbe ne mogu ni zamisliti. Pa, ako onda još nema potpune šutnje kroz ta tri dana, onda nema ni duhovnih vježbi; onda riječi egzercitatora mogu biti »aes sonans« ili »cymbalum tinniens« (1. Cor, 13, 1), a o punom uspjehu nema ni govora.

A za vrijeme skoro svih ili valjda naprosto svih svećeničkih duhovnih vježbi ima takvih svećenika, možda i velik broj, koji nikako ne shvaćaju ozbiljno duhovnih vježbi. Možda gledaju na njih više kao na priliku za sastanke sa svećenicima, s kojima se nisu vidjeli cijelu godinu, a žele se s njima porazgovoriti; možda više kao na zgodu za rješavanje pastoralnih problema, koji ih muče; a možda — makar i ne htjeli to formalno priznati — kao na priliku za obično ćaskanje. Po gdje kojim se sobama pije nakon popodnevene »sieste« zajednički crna kava i uz nju pretresaju aktuelni crkveni događaji, pa i šale zbijaju; navečer se razgovara do u kasnu noć; svaki se odmor provede u razgovoru; a možda i vrijeme, koje bi imalo biti ispunjeno razmatranjem ili duhovnim štivom. Opazio sam jedamput i to, da se za vrijeme duhovnih vježbi otišlo autom, motorom, svejedno, na neku kućnu zabavicu. Jedan, inače, na izgled, dosta ozbiljan svećenik rekao mi je, da on ne spada u krajnosti: niti je od onih, koji stalno brbljaju, a ne pripada ni onima, što rigorozno šute.

Jedva možemo vjerovati, da su svećenici, koji za vrijeme duhovnih vježbi brbljaju, osvjedočeni o ispravnosti svoga postupanja. Ako jesu, to su u najmanju ruku ljudi bez dubine, a njihovo takvo teoretiziranje upućuje na žalostan manjak duhovne inteligencije i znak je nikakve ili vrlo bijedne asketske naobrazbe i prakse.

Zar se uz takvu situaciju može pretpostaviti, da je udovoljeno uvjetima za dobru godišnju veliku ispovijed? A o kakvim čvrstim odlukama za budućnost sigurno ni govora! Manjak je sabranosti — a bez potpune šutnje je sigurno nema! — vrlo pogodno tlo za neumjesno kritiziranje egzercitatora, mjesto da se njegove riječi uzimaju dobronamjerno, u duhu poniznosti i pokajnički. Uz ma-

njak šutnje duhovne se vježbe za brbljavce mogu lako okrenuti u sastanke, na kojima se kritiziraju i najumjersnije odredbe crkvenih vlasti i šire lake i sa crkvenog stanovišta vrlo sumnjive teorije.

Na koncu konca ne treba ni da pitamo, što želi Crkva od nas za vrijeme duhovnih vježbi. Treba se samo pitati, koja je svrha te ustanove, pa da bude svakom pametnu čovjeku jasno, da je šutnja njihov nužni elemenat. Bog je auktor svih dobrih ustanova na zemlji, pa tako sigurno i duhovnih vježbi. A Bog sigurno želi za vrijeme duhovnih vježbi potpunu šutnju. I baš će biti blagoslovljena ona tobožnja briga, kako da riješimo ovaj ili onaj pastoralni problem, ako ga hoćemo da riješimo onda, kad bismo se moralji baviti ispitivanjem svoje savjesti, kontrolom našeg čudoredno-vjerskog života u prošlosti, svoje pobožnosti i stvarati čvrste odluke za bolji svećenički život i rad u budućnosti. A svoje brbljanje opravdavati rečenicom: »Tko može imati što protiv toga, ako se ja za vrijeme duhovnih vježbi porazgovorim sa svojim kolegom, s kojim se nisam vidio već godinu i više?« — to je samo znak površne svećeničke duše! Na koncu možeš i toga imati, samo dođi dosta rano, već uoči prvog dana, i ostani sve do dana iza trodnevnih duhovnih vježbi (petak ujutro!), pa ćeš se moći i narazgovarati do mile volje.

Trebalo bi da djeluju protiv brbljanja za vrijeme egzercicija naši popularni svećenici; oni, koji znaju svojim smislom za humor i svojim vedrim nastupom tako lijepo začinjati svećeničke sastanke. Bar bi psihološki to jače djelovalo, negoli da reknu štogod u korist šutnje svećenici, koji uživaju glas odveć strogih.

ŠTA OČEKUJEMO OD EGZERCITATORA?

U vezi s maloprije spomenutim očekuju s pravom oni, koji žele biti potpuno sabrani, da egzercitatori uz važnost šutnje za svakoga, koji obavlja duhovne vježbe, naglase i njezinu socijalnu stranu. Svojim brbljanjem smetamo onima, koji duhovne vježbe shvaćaju ozbiljno i žele, da održavaju šutnju rigorozno. Ima egzercitatora, koji o šutnje ne progovore ama baš nijednu riječ. Radi upravo skandalozne brbljavosti neće neki svećenici ni da idu na zajedničke duhovne vježbe, nego se potrude, da ih obave sami negdje u zabiti. A ipak je za većinu nas bolje, da nam prodrma malko savjest netko drugi, a ne mi sami, da se ne bismo više uljuljavali u san, mjesto da svoju savjest ozbiljno ispitamo.

Još ću jednu stvar staviti na srce patrima, koji nam daju duhovne vježbe: Da ne budu toliko spektakularni (neki su temperamentni tome skloni!), koliko duhovni; da nam ne ugađaju toliko radoznalim ušima, ušima željnim senzacija, koliko da potresaju našom nutrinom. Željni smo i lakšeg stila — onog sveto-pisamskog, onog iz »Nasljeduj Krista«. A isto tako svećeničkim dušama, željnim popravka i napretka, mnogo više ugađa egzercitator, koji upotrebljava manje govorničkih elemenata, manje teških slika i fraza, a govoni razgovijetno i dosta polako, nego

onaj, koji govori, kao da ima pred sobom vjerničke mase. Uvjeren sam, da se sve to stavlja na srce egzercitatorima i u njihovim teoretskim priručnicima, odnosno u pouci, koju im daju usmeno njihovi učitelji.

Možda bi naši egzercitatori, osobito oni stariji, iskusniji, ugledniji, mogli nešto učiniti i u tom smjeru, da trodnevne duhovne vježbe budu potpune. Tu mislim na dolazak uoči triju punih dana navečer, a isto tako na to, da se ne odlazi već treći dan navečer, već tek ujutro nakon puna tri dana. Danas je to mnogo lakše provesti, negoli prije rata, kad nije bilo većine današnjih autobusnih linija i veza i kad su vlakovi bili daleko polaganiji, nego što su danas. Egzercitatore sigurno ne treba o tome tek uvjeravati, da duhovnim vježbama nešto doista manjka, čini mi se: i puno, kad se dođe tek prvi dan ujutro, a odlazi već treći dan navečer; samo što, izgleda, to svojim slušateljima premalo naglašuju.

KONFERENCIJE ZA VRIJEME DUHOVNIH VJEŽBI

Ne znam, da li je uopće umjesno, da se za vrijeme duhovnih vježbi udešavaju sastanci u svrhu diskutiranja o suvremenim pastoralnim problemima; sastanci, na kojima bi pojedinci stavljali pitanja, a egzercitator bi, ili koji drugi od iskusnijih svećenika, na njih odgovarali. Ako egzercitator odgovori: »Ne znam!« ili pak bude zvučio neuvjerljivo njegov odgovor, psihološki je razumljivo, da mu se krnji ugled, da se slabi u dušama slušača ono, što je iznosio u svojim ekshortama za vrijeme duhovnih vježbi. Usto bi i takvi sastanci slabili unutarnju koncentraciju egzercitanata.

Inače bi takve konferencije bile samo poželjne, kad bi se na tri dana, koji bi bili rezervirani samo duhovnim vježbama, nadovezao i četvrti, gdje bi te diskusije bile u rukama starijih, iskusnih, revnih i egzemplarnih svećenika ili bi pak nekoliko njih održalo predavanja o čisto konkretnim važnijim problemima iz pastoralne prakse. Međutim to već imamo u svećeničkim konferencijama, koje se, hvala Bogu, drže već tri godine uzastopce.

Ali bi se egzercitator ipak tokom godine morao ozbiljno pozabaviti i važnim problemima suvremene pastve, jer nije moguće dati dobre duhovne vježbe, a da se egzercitator koliko-toliko njih bar ne dotakne.

JOŠ NEKE OPASKE

Jer imamo u brevijaru dosta novosti, u koje, izgleda, neki svećenici nisu ni ušli kako treba, ne bi bilo zgoroga, da se egzercitator pobrine, kako bi se uz zajedničko moljenje brevijara u vrijeme egzercicija na njih upozorilo, bar na one, koje su aktuelne u ta tri dana. Bilo bi umjesno i, da se egzercitandi upozore, da mole umjereno polagano, kako ne bi pojedinci s pravom osjećali potrebu, da neke stvari mole nanovo, ili pak bili u napasti, da

ne sudjeluju pri zajedničkom moljenju. Osobito bi trebalo paziti na stanku pri asterisku.

Egzercitatori su mogli opaziti, da se njihovi slušači znaju interesirati za materijal iz njihovih ekshorti, koji bi se mogao zgodno upotrijebiti u propovijedima. Mogli su opaziti, da neki i bilježe pojedine stvari za vrijeme samih ekshorti. Ovo posljednje ja ne bih dozvolio, jer sigurno umanjuje mogućnost pune sabranosti i pune pažnje na ono, o čemu se govori. A jer preveliko interesiranje za propovjednički materijal u vezi s egzercicijama duhovnoj obnovi onih, koji duhovne vježbe obavljaju, više škodi negoli koristi, a s druge je strane i egzercitatorima dobro poznato, da kleru iz pastve s pravom nikad dosta zgodnih primjera za propovijedanje, zato bi mogli ovim zahtjevima lako doskočiti naši dragi egzercitatori tako, da zgodne primjere posebno pismeno obrade i još prije egzercicija dadnu umnožiti, pa da to, uz odgovarajuću novčanu odštetu, onda stave na dispoziciju egzercitandima. Svaki bi rado platio odgovarajući novac i bio zahvalan patru, a sabranost za vrijeme egzercicija ne bi trpjela.

Tu valja napomenuti, da bi tako egzercitatori pridonijeli lijep prilog za bolje propovijedanje. Primjeri izneseni u ekshortama za vrijeme duhovnih vježbi, u atmosferi šutnje, djelovali su snažno na same svećenike, pa će i oni u svojim propovijedima takve primjere snažnije iznijeti, negoli one, do kojih su došli izvan duhovnih vježbi. Kad ćemo unaprijed znati, da ćemo dobiti primjere, iznesene u ekshortama za vrijeme duh. vježbi, ne ćemo dolaziti u napast, da za vrijeme ekshorti ili poslije njih u svojim sobama bilježimo ono, što nije važno za naš osobni duhovni život, već korisno za našu pastoralnu praksu.

Zna se stavlјati pitanje: Šta je bolje: Da li, da vrijeme određeno za razmatranje uglavnom ispuni egzercitator ili pak, da se ostavi dovoljno vremena egzercitandima. Sigurno bi bilo idealno, da ostane što više vremena za samostalno razmišljanje egzercitanda. Ali, kad o svemu promislimo, kad sve uzmemo u obzir, mislim da je ipak najbolje, da najviše vremena ispuni onaj, koji daje duhovne vježbe; ali baš zato da onda i govori dosta polagano i jednostavno, a snažno — da tako vrši ulogu dobre mamice, koja stavlja u usta svome djetetu već prožvakanu hranu. Ukoliko pak želi — a kako to ne će željeti?! — da njegovi slušači i nakon ekshorte ulože što više vlastitog truda, neka mu razdioba materijala u ekshortama i uopće obradba ekshorti bude takva, da se lako pamti. Ako slušači slabo pamte, ako nakon ekshorte ne nalaze materijala za vlastitu obradbu, iako su pažljivo pratili razlaganje, to je sigurno najčešće znak, da egzercitator nije imao uspješnu metodu. Vrlo bi dobro došla i kratka rekapitulacija nakon svake ekshorte.

F. KRALIK

ŠTO MNOGI NE ZNAJU

Svijećnica 1961. u Rimu. U velikoj dvorani Konzistorija dugi red prelata predao je papi Ivanu divno ukrašene svijeće. Tada zazvoniše u podne zvona sv. Petra andeoski pozdrav. Nakon mo-